

Vormen van Nederlands leren door volwassenen in Vlaanderen

FACT SHEET 9 | December 2012

Onderzoekers

Reinhilde Pulinx (SDL)
Peter De Cuyper (HIVA)
Montserrat González Garibay (HIVA)

Promotor

Piet Van Avermaet, SDL (UGent)

VORMEN VAN NEDERLANDS LEREN DOOR VOLWASSENEN IN VLAANDEREN

1. Situering¹

Nederlands kan geleerd worden in verschillende contexten, op een meer “formele” of meer “informele” manier. Nederlands kan geleerd worden via een NT2-cursus in een Centrum voor Volwassenenonderwijs of een Centrum voor Basiseducatie in het kader van een primair inburgeringstraject, maar ook via een taalles georganiseerd door FEMMA² of via geregelde praatjes met andere ouders aan de schoolpoort of andere leden van de sportvereniging. Nederlands kan geleerd worden op de werkvloer, geïntegreerd in de gewone werktaken of via een specifieke taalopleiding georganiseerd door de werkgever. Nederlands kan ook geoefend worden door het deelnemen aan culturele activiteiten (bijvoorbeeld in het kader van taalstimulering) of door het kijken naar de Vlaamse televisiezenders of het lezen van Nederlandstalige kranten.

Aan het SDL³ en het HIVA⁴ werd in het kader van het Steunpunt Inburgering en Integratie de opdracht gegeven beleidsaanbevelingen en ondersteuningsnoden te formuleren aan de minister voor Inburgering en Integratie met betrekking tot “informeel Nederlands leren in de lokale context, en dit aanvullend op het formeel leren van Nederlands”.

In een voortdurend streven naar het bijsturen en optimaliseren van het inburgerings- en integratiebeleid, wenst de overheid de bestaande (en wenselijke) vormen van Nederlands leren in kaart te brengen en de effectiviteit van en wederzijdse ondersteuning tussen vormen van “formeel” en “informeel” Nederlands leren te onderzoeken.

Voor het opmaken van een overzicht van de bestaande (en wenselijke) vormen van “formeel” en “informeel” leren is een eenduidig en gedeeld begrippenkader nodig. Een begrippenkader of conceptueel kader laat immers toe de verschillende vormen van leren te beschrijven, te vergelijken en vervolgens te categoriseren.

Een begrippenkader met betrekking tot vormen van Nederlands leren is echter niet voor handen. Een eerste, belangrijke stap in de uitvoering van de toegekende opdracht is dan

¹ In deze situering worden de begrippen “formeel” en “informeel” leren nog een aantal keer gebruikt, zij het geplaatst tussen aanhalingstekens en dit om de opdracht van de overheid te situeren. In het verdere document zal verduidelijkt worden dat de auteurs deze begrippen niet als voldoende omvattend beschouwen om de verschillende vormen van NT2 leren te beschrijven. Deze begrippen zullen dan ook niet langer als overkoepelende begrippen gehanteerd worden.

² Vroegere Katholieke Arbeidersvrouwen (KAV)

³ Steunpunt Diversiteit en Leren, Universiteit Gent

⁴ Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, Katholieke Universiteit Leuven

ook het construeren van een begrippenkader gericht op het duiden en categoriseren van vormen van Nederlands leren. Het ontwikkelen van een dergelijk conceptueel kader overstijgt dan ook de Vlaamse context en vult een leemte in op een meer Europees en internationaal niveau wat betreft het onderzoek naar leren en leerprocessen. Op basis van een dergelijk kader kan het binaire onderscheid "formeel-informeel" overstegen worden en kunnen vormen van leren vanuit een multidimensionele benadering bekeken worden. Op die manier wordt een meer diepgaand inzicht verkregen in leren, leerprocessen en vormen van leren.

2. Begrippenkader voor vormen van Nederlands leren

Het spreekt voor zich dat een begrippenkader voor vormen van Nederlands leren (in een integratie- en inburgeringscontext) een specifieke invulling is van een meer algemener conceptueel kader met betrekking tot 'leren' en 'leerprocessen'. Hoe verlopen leerprocessen? Welke factoren en actoren kunnen onderscheiden worden bij leerprocessen? Welke onderliggende processen en dynamieken tussen deze factoren en actoren zijn bepalend voor de effectiviteit van het leren?

Het nieuwe conceptuele kader moet de ruimte bieden het – ogenschijnlijke – binaire onderscheid tussen "formeel en informeel" leren te deconstrueren en te overstijgen.

Het onderscheid tussen "formeel en informeel" leren wordt binnen de domeinen onderwijs, vorming en integratie (o.a. door beleidsmakers en aanbieders van een opleidings- en vormingsaanbod) vaak gemaakt op basis van de locatie waarbinnen de leerprocessen plaats vinden. "Formeel" leren wordt veelal gesitueerd binnen de reguliere onderwijs- en opleidingscontexten: "formeel" leren vindt plaats in een klas- of opleidingslokaal. "Informeel" leren vindt daarbuiten plaats, in het dagelijkse leven. Zo wordt de klassikale cursus NT2 georganiseerd door een Centrum voor Volwassenenonderwijs zonder veel aarzeling gerangschikt onder de categorie van 'formeel leren' terwijl de aanvullende taalstage, georganiseerd door hetzelfde centrum, gerangschikt wordt onder de categorie van 'informeel leren'. Deze binaire indeling op basis van de locatie van het leren gaat echter voorbij aan andere dimensies onderliggend aan leerprocessen. De context, de doelstelling, de uitkomsten van leermomenten en leervormen, en de betrokkenheid en de intentionaliteit van de actoren kunnen erg uiteenlopend maar soms ook overlappend zijn. Vormen van (Nederlands) leren kunnen niet eenvoudigweg door twee categorieën 'formeel leren' en 'informeel leren' gevat worden. Een meer uitgebreid begrippenkader is nodig.

In de literatuur zijn verschillende definities en omschrijvingen terug te vinden voor de begrippen "formeel" en "informeel" leren, soms wordt hier nog een derde begrip "niet-

formeel” leren aan toegevoegd.⁵ Deze begripsomschrijvingen blijven echter vasthouden aan een tweeledige (of soms driedelige) indeling van leerprocessen en vormen van leren. Met het begrippenkader, zoals uitgetekend in deze factsheet, wordt deze binaire voorstelling van “formeel versus informeel” leren overstegen door de dynamische interactie tussen verschillende dimensies en bepalende factoren (waaronder context en doelstelling), en actoren bij leerprocessen te deconstrueren. Op basis van deze deconstructie kan een ruimere en meer omvattende categorisering van (taal)leren onderscheiden worden.

Het begrippenkader omvat twee componenten, enerzijds het perspectief van de verschillende actoren betrokken bij een leerproces of een vorm van leren en anderzijds vijf dimensies die elk een bepaald aspect van het leerproces in kaart brengen. Op basis van de combinatie van deze elementen (het perspectief van de actoren en de invulling van de dimensies) kunnen vormen van leren beschreven, vergeleken en gecategoriseerd worden.

2.1. Het perspectief van de actoren

Leren verloopt intentioneel of niet-intentioneel. Het perspectief van een actor, betrokken bij een leerproces of een vorm van leren, is de eerste component van het begrippenkader.

Zoals hoger reeds werd geïllustreerd, kan Nederlands in tal van verschillende contexten geleerd worden (in een NT2-cursus, tijdens een kookles of een culturele activiteit of tijdens een praatje aan de schoolpoort). In bepaalde contexten of op bepaalde momenten zullen de leerprocessen bewust verlopen, in andere contexten of op andere tijdstippen pikt de anderstalige onbewust nieuwe woorden of uitdrukkingen op. Met uitzondering van zuiver individuele vormen van leren (zoals zelfstudie), zijn er steeds twee of meer actoren betrokken bij een leerproces. Tijdens eenzelfde leerproces, eenzelfde leermoment kunnen de perspectieven van de betrokken actoren verschillend zijn. De anderstalige kan het gesprekje aan de schoolpoort bewust aangrijpen als een oefenkans Nederlands, terwijl de – toevallige – gesprekspartner zich niet bewust is van zijn/haar bijdrage aan het leerproces.

Bij de opmaak van het begrippenkader (gericht op vormen van Nederlands leren door volwassenen in een inburgerings- en integratiecontext), worden volgende drie actoren onderscheiden:

⁵ Termen vertaald uit het Engels: formal learning – informal learning – non-formal learning

- De lerende, de persoon die leert doorheen het leerproces;
- De interactant, de persoon die bij het leerproces betrokken is als docent, leraar, tutor, begeleider, trainer, coach, vriend of gesprekspartner (deze actor kan bij uitbreiding ook verwijzen naar de organisatie die het leerproces aanbiedt);
- De overheid, als regelgever, facilitator, organisator of financierder van het leerproces.

Elk van deze actoren geeft een eigen invulling aan het leerproces, bepaalt bewust of onbewust doelstellingen voor leren, neemt intentioneel of niet-intentioneel deel aan het leerproces.

In het kader van dit onderzoek wordt het perspectief van de overheid als vertrekpunt gekozen. De overheid kan leerprocessen en leervormen op verschillende manier ondersteunen: door het creëren van een regelgevend kader, door het financieren van aanbod of door het faciliteren van de organisatie van bepaalde vormen van leren. In dit onderzoek (en in het vervolgonderzoek dat uitgevoerd wordt in 2013) wordt onderzocht hoe de overheid deze rol als facilitator nog meer kan opnemen, op welke manier ze obstakels kan wegnemen en randvoorwaarden kan voorzien. Hierbij wordt ook aandacht gegeven aan enerzijds opportuniteiten van leren waarbij de overheid een eerder niet-intentioneel perspectief aanneemt (het leren als positief neveneffect, zeg maar) en anderzijds initiatieven, vormen van leren die momenteel nog niet door de overheid ondersteund worden, bv. grassroot en bottom up initiatieven in buurten. Steeds vaker wordt de effectiviteit van deze coöperatieve vormen van leren aangetoond op basis van empirische evidentie.

Het aangenomen perspectief laat toe om de vormen van leren die binnen de scope van het (vervolg)onderzoek vallen meteen af te bakenen. In deze zin worden alle vormen van leren die buiten de invloedssfeer van de overheid vallen (vormen van leren die niet of nauwelijks kunnen gefaciliteerd worden door directe of indirecte overheidsmaatregelen), uitgesloten. Dit is bijvoorbeeld het geval van toevallige contacten tussen bureaus. Daarentegen horen de grass-roots initiatieven die opgestart worden op lokaal vlak wel tot het onderzoeksdomein.

2.2. De dimensies van de vormen van Nederlands leren

Een tweede component van het begrippenkader omvat het onderscheiden van een aantal dimensies van leren (van Nederlands leren). Op basis van de relevante literatuur⁶ werden vijf dimensies weerhouden voor de opmaak van het begrippenkader. Deze dimensies worden soms als binair voorgesteld in termen van “formeel en informeel” leren, maar – zoals hoger reeds aangegeven – moet die tweeledigheid overstegen worden om alle vormen van leren te onderscheiden.

1. De omgeving waarin het leren plaatsvindt is:

- De **ruimte/locatie** waarin het leren plaatsvindt. Er kan op verschillende locaties, in verschillende ruimtes geleerd worden. Gaat het om een ruimte specifiek gericht op leren? Is de infrastructuur ontworpen met leren als doelstelling? Vindt het leren plaats in een andere (openbare) ruimte? Vindt het leren plaats in een al dan niet toevallig gekozen ruimte? Bv. wordt er geleerd in een klaslokaal van een school of een opleidingslokaal in een bedrijf of organisatie? Vindt het leren plaats buiten een klas- of opleidingslokaal, of in dagdagelijkse situaties? De ruimte waarbinnen geleerd wordt, kan in belangrijke mate bepalend zijn voor andere dimensies van leren of samenhangen met andere dimensies van leren. Er is echter geen strikte of noodzakelijke samenhang tussen bepaalde ruimtes of locaties van leren en specifieke invullingen van andere dimensies van leren.
- Het **tijdstip** waarop het leren plaatsvindt. De meeste vormen van leren vinden op een eerder afgesproken tijdstip plaats (bv. aanvangsuur van een opleidingsmoment, maar ook culturele activiteiten of conversatiegroepen georganiseerd door vrijwilligersinitiatieven). Toch zijn er ook vormen van leren die niet op een afgesproken tijdstip plaatsvinden, zoals vormen van zelfstandig leren of niet-intentioneel leren of het bewust aangrijpen van oefenkansen in dagdagelijkse situaties.

2. De doelstellingen van het leren zijn:

- **Expliciet of impliciet aanwezig.** Het leren kan verlopen op basis van als dan niet vooropgestelde doelstellingen. Het perspectief van de betrokken actoren bij het leerproces kan verschillend zijn wat betreft het vooropstellen

⁶ Zie onder meer:

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/informal_en.htm

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128EN.pdf

<http://www.oecd.org/education/highereducationandadultlearning/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>

en bereiken van doelstellingen. Bepaalde doelstellingen geëxpliciteerd door de interactant kunnen incidenteel bereikt worden door de leerder (met andere woorden de leerder is zich niet steeds bewust van de doelstellingen die de interactant expliciet wil bereiken tijdens het leerproces). Ook kunnen er primaire en secundaire doelstellingen onderscheiden worden.

De relatie tussen het perspectief (intentioneel of niet-intentionaal leren) en deze dimensie (expliciete of impliciete doelstellingen) is erg samenhangend. Toch kan er een onderscheid gemaakt worden waarbij het perspectief 'intentioneel – niet intentioneel' eerder actiegericht is en de dimensie 'expliciet – impliciet' eerder doelgericht.

- De doelstellingen worden op een **impliciete of expliciete manier** aangereikt of bereikt tijdens het leerproces. Zo kan de interactant het leerproces sturen via expliciete instructies gericht op het bereiken van de vooropgestelde doelstellingen. Dezelfde doelstellingen kunnen ook op een impliciete manier, via andere methodieken en didactische werkvormen aangebracht worden. Secundaire doelstellingen worden veelal op een impliciete manier aangebracht tijdens het leerproces.
- Al dan niet geconcretiseerd in een **curriculum**, in de mate dat de doelstellingen geëxpliciteerd zijn. Deze subdimensie wordt opgenomen in het begrippenkader omdat doelen en curricula – voornamelijk in een beleidscontext – waardevol kunnen zijn als referentiepunt voor het assessment van het leren.

3. De **uitkomsten** van het leren:

- Worden al dan niet vastgesteld via een **assessment**. Indien de doelstellingen van het leren op een erg impliciete wijze aanwezig zijn en het leren niet intentioneel is vanuit het standpunt van de leerder en/of de interactant, dan zullen de uitkomsten van het leren geen voorwerp van een assessment uitmaken. Daarnaast is het eveneens mogelijk dat de doelstellingen wel in een bepaalde mate geëxpliciteerd worden maar dat er geen assessment voorzien wordt doorheen of aan het einde van het leerproces.
- De mate waarin het assessment leidt tot certificering: de leerder ontvangt een bewijs van positieve evaluatie van de vooropgestelde doelstellingen, aan dit bewijs wordt al dan niet een bepaalde mate van civiel effect verbonden.

4. Een **interactant**:

- **Wie** is – naast de lerende – betrokken bij het leerproces? M.a.w. welke **uitvoerende actoren** zijn betrokken bij het leren.
 - ⇒ Op micro niveau gaat het hierbij om **personen** die betrokken zijn bij het leren (docent, begeleider, vriend, gesprekspartner...);
 - ⇒ Op mesoniveau om **organisaties**, structuren uit verschillende maatschappelijke domeinen die samenwerken om vormen van leren mogelijk te maken.
- In welke mate gaat het om een **professionele interactant** van het leerproces? Beschikt de interactant over (gecertificeerde) competenties wat betreft leren in het algemeen en taalleren in het bijzonder? Gaat het om een tutor of mediator, met name een interactant die over professionele competenties beschikt en een bewuste rol in het leerproces vervult? Worden de vormen van leren georganiseerd door erkende, gefinancierde instellingen of gaat het om vrijwilligersinitiatieven en welke impact heeft dit op de professionele vereisten die aan de tutors gesteld worden?

5. De betrokkenheid van de **overheid**:

Vormen van leren kunnen al dan niet kaderen binnen een overheidsinitiatief, waarbij het kan gaan om lokale, regionale of nationale overheden.

- De overheid kan bij het ondersteunen van leren een bepaalde **rol** aannemen: als regelgever, facilitator, organisator of financierder.
- De overheid kan **initiatief** nemen tot het organiseren, subsidiëren, faciliteren van vormen van leren of ingaan op een vraag naar ondersteuning vanuit het maatschappelijk veld.
- De overheid kan een **regelgevend kader** voorzien voor o.m. de organisatie, de financiering, de evaluatie en de certificering.

Op basis van de onderlinge combinaties van deze dimensies wordt het binaire onderscheid tussen of 'formeel' leren of 'informeel' leren overstegen. Anders geformuleerd: het begrippenkader omvat geen binaire categorisering (opdeling van vormen van leren in categorie 'formeel leren' OF categorie 'informeel leren') maar op basis van het perspectief van de actoren en de vijf dimensies van het begrippenkader kunnen vormen van leren geduid en gecategoriseerd worden.

De dimensie 'omgeving' is de dimensie die het dichtst aansluit bij de huidige, gangbare definitie die aan de begrippen 'formeel' en 'informeel' leren wordt gegeven. Het

begrippenkader, zoals uitgewerkt in deze factsheet, wil echter aantonen dat leren niet door één dimensie kan gevat worden. De andere dimensies zijn evenzeer bepalend voor de duiding en categorisering van vormen van leren, maar ook voor de effectiviteit van het leren dat gerealiseerd wordt.

2.3. Naar een nieuw conceptueel kader voor vormen van leren

Zoals reeds werd beschreven omvat elke vorm van leren een onderlinge combinatie van het perspectief van de actoren en de vijf dimensies van leren. Zelfs in de expliciete, reguliere onderwijscontext kan leren kan het perspectief van de lerende en de interactant verschillen (zie hieronder het voorbeeld van Content en Language Integrated Learning of extra muros activiteiten geïntegreerd in bepaalde leeractiviteiten). Ook in het dagdagelijkse, accidentele leren kunnen bepaalde actoren een intentioneel perspectief aannemen en eigen, vooropgestelde leerdoelen proberen te bereiken.

DIMENSIES	Subdimensies	Perspectief Intentioneel of niet-intentioneel
1. Omgeving	a. Ruimte/locatie	LERENDE
	b. Tijdstip	
2. Doelstellingen	a. Expliciet of impliciet <ul style="list-style-type: none"> • Aanwezig • Aangereikt 	
	b. Curriculum	
3. Assessment van de uitkomsten	a. Is voorzien	INTERACTANT
	b. Leidt tot certificering	
4. Interactant	a. Is betrokken bij het leerproces (op micro en op meso niveau)	
	b. Is geprofessionaliseerd	
		OVERHEID

Tabel 1. Begrippenkader 'vormen van NT2 leren' op basis van het perspectief van de actoren en de vijf gedefinieerde dimensies

Door het beschrijven en onderzoeken van vormen van leren op basis van meervoudige dimensies, kan een diepgaand inzicht in de dynamiek van leren verworven worden. Op basis van deze inzichten kan de overheid meer gerichte initiatieven nemen; die vormen van leren ondersteunen die het meest aansluiten bij de beleidsdoelstellingen – in dit geval de doelstellingen van het inburgerings- en integratiebeleid. Zo heeft het inburgerings- en integratiebeleid niet enkel als doelstelling het aanleren van Nederlands aan anderstaligen en nieuwkomers, maar ook het realiseren van sociale cohesie tussen de migranten en de ontvangende samenleving. Via het gericht inspelen op bepaalde dimensies van het begrippenkader kunnen bestaande vormen van leren verbeterd worden of nieuwe vormen van leren uitgetekend worden om beide doelstellingen tegelijkertijd te bereiken. Een voorbeeld hierbij is het project 'Samen inburgeren'.

2.4. Enkele voorbeelden ter verduidelijking van het begrippenkader⁷

- A) De reguliere onderwijscontext kan als voorbeeld dienen van de meest expliciete vorm van leren. Dit leren is georganiseerd en ondersteund door de overheid; de doelstellingen zijn geëxpliciteerd, de leeruitkomsten worden geëvalueerd en leiden tot certificering; de interactanten zijn professionals die over specifieke kwalificaties beschikken en het perspectief van de drie betrokken – de leerling, de leerkracht en de onderwijsoverheid – actoren is intentioneel van aard.
- B) Maar binnen een dergelijke georganiseerde context, kunnen ook vormen van impliciet leren onderscheiden worden: Content and Language Integrated Learning (CLIL) kent een omgeving specifiek gericht op leren (bijvoorbeeld in het basisonderwijs of het secundair onderwijs), maar de doelstellingen wat betreft het leren van taal zijn slechts impliciet aanwezig. De doelstellingen zijn immers niet gericht op het leren van een bepaalde taal maar wel het leren van inhoud en op vlak van geschiedenis of aardrijkskunde. Taal wordt vanuit het perspectief van de leerlingen op een meer impliciete manier aangeleerd.
- C) Binnen een erg gestructureerde, op leren gerichte omgeving – zoals het basisonderwijs of secundair onderwijs – kan een professionele interactant, de leerkracht, op eerder impliciete wijze (bv. via bepaalde methodieken of projectwerking) of expliciete wijze (via expliciete instructies) aan expliciete leerdoelstellingen werken.
- D) Hierbij aansluitend kan ook verwezen worden naar Nederlands op de werkvloer. Via een werking van taalcoaching kunnen de vooropgestelde doelen op eerder impliciete wijze aangebracht worden en verloopt het leren op eerder niet-

⁷ Voor het situeren van de voorbeelden wordt verwezen naar de beschrijving van het perspectief van de actoren (punt 2.1.), de beschrijving van de vijf gedefinieerde dimensies (punt 2.2.) en de bijhorende tabel.

intentionele wijze vanuit het perspectief van de lerende (maar wel intentioneel vanuit perspectief van de taalcoach en de werkgever). Wanneer de werkgever tijdens de werkuren een gerichte taalcursus organiseert voor de werknemers, dan gebeurt het leren op veel meer expliciete wijze en intentioneel zowel vanuit het perspectief van de lerende als van de coach en de werkgever.

- E) De expliciete doelstellingen van een taalcursus georganiseerd door een Centrum voor Volwassenenonderwijs kunnen bereikt worden in een erg andere omgeving dan het klaslokaal via het aanbieden van extra muros activiteiten. In dit geval gaat het om het leren van expliciete doelstellingen geformuleerd door de interactant, leren dat georganiseerd en ondersteund wordt door de overheid en waarbij het leren vanuit het perspectief van de lerende bijna onintentioneel kan verlopen.
- F) In een NT2-cursus georganiseerd door een socio-culturele vereniging of in het kader van een vrijwilligersinitiatief, zijn de leeractiviteiten georganiseerd maar niet steeds ondersteund door de overheid. De doelstellingen zijn expliciet aanwezig maar er wordt niet steeds een evaluatie voorzien aan het einde van de cursus (en bijgevolg leidt deze vorm van leren niet tot certificering). Een voorbeeld van NT2-leren dat ondersteund wordt door de overheid maar begeleid wordt door vrijwilligers en plaats vindt in dagdagelijkse situaties is het project 'Samen inburgeren'. Dit is ook een voorbeeld van het bereiken van de dubbele doelstelling van het integratie- en inburgeringsbeleid, met name het aanleren van het Nederlands maar ook het versterken van de sociale cohesie. Deze laatste doelstelling wordt via 'Samen Inburgeren' gerealiseerd via het bevorderen van contacten tussen de nieuwkomers en de ontvangende samenleving.

3. Vormen van NT2-leren in Vlaanderen

Via een screening van de websites van de Huizen van het Nederlands (HVN), de integratiecentra en het Kruispunt Migratie-Integratie (K-MI), werd een eerste overzicht opgemaakt van de vormen van Nederlands leren die momenteel in Vlaanderen worden aangeboden. Dit overzicht is opgenomen in onderstaande tabel.⁸ Het is duidelijk dat het hierbij niet gaat om een exhaustief overzicht, maar een eerste screening. Het reguliere aanbod namen we niet op in het overzicht⁹.

⁸ In het exploratie onderzoek van 2013 zal het begrippenkader uitgewerkt en uitgediept worden en zal er ook een nieuwe classificatie van vormen van leren worden uitgewerkt.

⁹ Zie voor dit laatste De Cuyper, P. & Jacobs, L. (2012). Het NT2-aanbod in Vlaanderen: passend voor werkenden en werkzoekenden? Leuven: HIVA.

Op basis van de screening van de websites was het niet mogelijk om de opgelijste vormen van NT2 leren te beschrijven op basis van begrippenkader zoals uitgetekend in deze factsheet. In het exploratie onderzoek in 2013 zal dit verder worden uitgewerkt.

One-to-one matching	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matchingsprogramma's vaak met een onlinecomponent zijn vrij goed ingeburgerd. Voorbeelden zijn onder meer inburgeringscoaches (www.sameninburgeren.be), 'taalmix' (www.taalmix.be) en patati patata (www.patata.be) waarbij anderstaligen worden gekoppeld aan vrijwilligers die de taal goed beheersen. Daarnaast zijn er ook meer formele vormen terug te vinden, onder meer NODW (VDAB) en taalcoaching (derden) waarbij een professionele begeleider gematcht wordt aan een werkende om hem/haar op de werkvloer de taal te leren.
Conversatiegroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Ook deze vorm van informeel leren lijkt vrij wijd verspreid onder noemers als Babbellonië, Café Combinne, conversatietafels... In Brussel vonden we het sterkst gedifferentieerd aanbod terug via Bru-taal.
Stages	<ul style="list-style-type: none"> • De stages die we via de screening terugvonden zijn hoofdzakelijk gerelateerd aan een professionele context. VDAB voorziet taalondersteuning tijdens zowel werkstages als IBO (IBO-T). Daarnaast lijkt het aanbod vrij beperkt, we vonden onder meer initiatieven van het HVN West Vlaanderen die cursisten 120 uur laten meewerken in hun antennes om hun talenkennis aan te scherpen. • Binnen het volwassenenonderwijs wordt er ook gestart met het uitwerken van een stageaanbod voor cursisten NT2. Het kan hierbij zowel gaan om het zoeken naar een stageplaats voor cursisten na het afronden van een opleiding NT2 als het organiseren van een taalstage als onderdeel van een opleiding NT2.
Socio-culturele-activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • Binnen elk HVN is er een 'bijt in je vrijetijd' kalender waarbij het aanbod aan Nederlandstalige socioculturele activiteiten kenbaar wordt gemaakt. In bepaalde Huizen is er actieve toeleiding via informatiedagen en/of via toeleiding vanuit de reguliere aanbods-verstrekters, in andere lijkt dit minder het geval.
Werkvormen binnen een formele context	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeelden hiervan zijn begeleide activiteiten, die in de lessen van een opleiding NT2 in het volwassenenonderwijs door de cursisten worden voorbereid, samen uitgevoerd en in de les worden teruggekoppeld. Daarmee worden expliciet een aantal einddoelen gerealiseerd. Bij die extra muros activiteiten worden buiten de klas vrijwilligers betrokken die "meedoen", samen met cursisten opdrachten uitvoeren. Het informele aspect wordt ook ingevuld door de interactie met de omgeving waarin de cursisten die opdrachten moeten uitvoeren (mensen in de stad/bij organisaties aanspreken, informatie opzoeken enz). • Een ander voorbeeld: Cursisten NT2 en Vreemde talen worden samengebracht om de leer-taal te oefenen in een systeem van "codeswitching".

Zelfstudie	<ul style="list-style-type: none"> Een zelfstudie aanbod vinden we onder meer terug in het HVN Antwerpen en Brussel (taalgarage).
Alfabetiseringsprogramma's (Reading & literacy programs)	<ul style="list-style-type: none"> Dergelijk type programma's lijkt eerder beperkt aangeboden te worden. Het HVN Antwerpen heeft wel een aanbod 'leeskring wablieft'.

Tabel 2: overzicht van verschillende vormen van NT2- leren in Vlaanderen

Op basis van deze eerste screening kan gesteld worden dat er in Vlaanderen een vrij divers aanbod van NT2 leren aanwezig is. Dit aanbod is echter niet gelijkmatig verspreid over de verschillende regio's in Vlaanderen. Conversatiegroepen, matchingsprogramma's en (toeleiding naar) socioculturele activiteiten lijken het meest frequent terug te vinden.

Bij deze screening springt niet enkel de diversiteit van de vormen van leren in het oog, maar ook de diversiteit van de betrokken actoren, waaronder reguliere aanbodsverstrekkers, middenveldorganisaties, vormingsinstellingen binnen het socio-cultureel werk, lokale besturen. De rol van de Huizen van het Nederlands lijkt hierbij verschillend te zijn, waarbij in het ene HVN er een actieve ondersteuning plaatsvindt en in het andere niet, in het ene HVN is er een sterke betrokkenheid van de reguliere aanbodsverstrekkers, in andere lijkt dat minder het geval.

Naast deze eerste screening van het bestaande aanbod, werden reeds enkele uitdagingen gedetecteerd gericht op het realiseren van een behoeftedekkend en effectief aanbod NT2 leren in Vlaanderen.

- Een eerste uitdaging betreft de complementariteit tussen de verschillende vormen van NT2 leren. Eerder impliciete vormen van leren, gesitueerd in minder gestructureerde (op leren gerichte) omgevingen en begeleid door niet-professionele interactanten kunnen het leren in meer gestructureerde (op leren gerichte) omgevingen ondersteunen maar soms ook ondermijnen. De samenwerking tussen reguliere en vrijwillige of socio-culturele netwerken mag niet leiden tot een 'formalisering' van het aanbod van dit laatste netwerk. Het realiseren van een wederzijdse ondersteuning kan dus als een belangrijke uitdaging beschouwd worden.
- Hierbij aansluitend, kan als tweede uitdaging de kwaliteit van het aanbod geformuleerd worden. Welke vormen van leren moeten aan kwaliteitsvereisten onderworpen worden? Zijn er vormen van leren waaraan geen kwaliteitsvereisten moeten/kunnen opgelegd worden? Welke vormen van leren bieden de meeste garantie op kwaliteit? Houd het stellen van kwaliteitsvereisten ook een risico van 'formalisering' van bepaald aanbod in?
- Een derde uitdaging betreft de mogelijkheid tot assessment van leerprocessen die buiten het reguliere aanbod plaatsvinden, bijvoorbeeld via een proces van continue

assessment aantonen dat de taalvaardigheid van de leerder is toegenomen. Dit wordt een belangrijke methodologische uitdaging.

- Een vierde uitdaging verwijst naar de 'status' die door de betrokken actoren (overheid, leerders, de ontvangende samenleving) aan de verschillende vormen van leren wordt toegekend. Niet alle vormen van leren worden door de verschillende actoren als even waardevol beschouwd. Is deze evaluatie van vormen van leren gebaseerd op effectieve verschillen in rendement of kwaliteit. En hoe werden deze verschillen dan vastgesteld?
- Een vijfde uitdaging heeft betrekking op de complementariteit tussen verschillende beleidsinitiatieven. Hoe kan het beleid ervoor zorgen dat verschillende vormen van leren elkaar versterken? Gegeven het grote aantal instanties en beleidsniveaus die betrokken zijn bij Nederlands leren in Vlaanderen (Huizen van het Nederlands, integratiecentra en -diensten, VDAB, onthaalbureaus...) is het risico op opverlappend aanbod (en lacunes in het aanbod) erg groot. Voor het realiseren van afstemming tussen de verschillende aanbodsverstrekkers en een behoeftedekkend aanbod Nederlands leren is een efficiënt coördinatiekanaal een noodzakelijk element. Hiertoe zijn momenteel reeds een aantal fora en instrumenten voor handen (Huizen van het Nederlands, lokaal NT2-overleg, Afsprakenkader NT2). De gemaakte afspraken missen echter een belangrijke mate van afdwingbaarheid naar de betrokken actoren toe.

4. Besluit

In het kader van het Steunpunt Inburgering en Integratie, werd de opdracht gegeven beleidsaanbevelingen en ondersteuningsnoden te formuleren met betrekking tot informeel Nederlands leren in de lokale context, en dit aanvullend op het formeel leren van Nederlands.

Hoewel de begrippen 'formeel' en 'informeel' leren – onder meer in de context van tweedetaalverwerving en integratie – vaak gehanteerd worden, bleek er geen eenduidig begrippenkader voor handen om de verschillende vormen van leren te beschrijven, te onderzoeken en te categoriseren.

Voor het uitvoeren van de toegekende opdracht werd een nieuw begrippenkader ontwikkeld waarbij we niet langer van formeel en informeel leren spreken, maar een aantal dimensies van leren onderscheiden. Het nieuwe begrippenkader is gebaseerd op twee componenten : 1) het perspectief van de drie betrokken actoren (de lerende, de interactant en de overheid); 2) zes dimensies van leren (omgeving, doelstelling, assessment, interactant, netwerk en overheid).

Vervolgens werd een eerste verkenning uitgevoerd naar de vormen van Nederlands leren die momenteel in Vlaanderen kunnen teruggevonden worden naast het aanbod van de reguliere onderwijsverstrekkers. Uit dit overzicht blijkt dat er reeds een grote diversiteit op vlak van vormen van Nederlands leren aanwezig is en dat er actoren uit verschillende domeinen bij de organisatie van dit aanbod betrokken zijn.

Belangrijke uitdagingen voor het realiseren van een behoeftedekkend, divers en effectief aanbod NT2 leren worden zijn het realiseren van een wederzijds ondersteuning van de verschillende vormen van leren zonder te resulteren in een 'formalisering van alle vormen van leren; het bepalen van de plaats en de instrumenten voor het assessment van minder gestructureerde, impliciete vormen van leren en het realiseren van afstemming tussen de verschillende beleidsinitiatieven en een behoeftedekkend aanbod Nederlands leren.

In 2013 wordt er als onderdeel van de ad-hoc-opdrachten van het Steunpunt Inburgering en Integratie een exploratieonderzoek gevoerd naar Nederlands als tweede taal (NT2) leren door volwassenen in Vlaanderen'. Dit onderzoek zal steunen op de bevindingen die zijn opgenomen in deze factsheet. Enerzijds zullen het begrippenkader en het onderliggende theoretisch kader over taalleren verder uitgewerkt en uitgediept worden en anderzijds zal er een meer diepgaand onderzoek gevoerd worden naar de bestaande en wenselijke vormen van Nederlands leren in Vlaanderen. Tijdens dit onderzoek zullen de hoger geschetste uitdagingen voor het realiseren van een behoeftedekkend aanbod NT2 verder worden onderzocht en antwoorden op deze uitdagingen – in de vorm van beleidsaanbevelingen – worden geformuleerd.

Steunpunt Inburgering & Integratie

Universiteit Antwerpen

Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55

Postadres: Prinsstraat 13

B-2000 Antwerpen

Tel.: +32 3 265 59 63

E-mail: steunpuntieni@ua.ac.be

Website: <http://www.steunpuntieni.be>